

MEĐUEUROPA – PARADIGMA POLITIČKE GEOGRAFIJE GEOPOLITIKE

Na Zapadu ništa novo, na Istoku sve po starom

Filip TUNJIĆ
Fakultet za humanističke studije, Koper

UDK: 911.3:32](4+5)
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 3. 7. 2006.

Međueuropa je proizvod geopolitičkih odnosa u stoljeću koje je za nama. Takozvani kraj Hladnoga rata novih perspektiva tek je dao neke nagovještaje, a već je tiho završio. Ključna pitanja što su se postavila pred narode i države Međueurope ponovo su stanje i perspektive stabilnosti i sigurnosti u Europi i Euroaziji, odakle potječe i pitanje vlastite sigurnosti. Članak naglašava potrebu da se znanstveno sagledaju geopolitičke pojave, procesi, odnosi, aktivnosti i trendovi u Euroaziji, kao i same geopolitike, te da se smjeste u spoznajnu paradigmu političke geografije, tj. u relativan prostor. Pri tome se traži barem djelomičan odgovor na dva ključna pitanja: 1) u kakvom je geopolitičkom globalnom i europskom kontekstu Međueuropa nastala i trajala i 2) kakve perspektive za 21. stoljeće narodima i državama Međueurope donose aktualni geopolitički procesi u Europi i Euroaziji.

Ključne riječi: Međueuropa, Europa Europske unije, Euroazija, politička geografija, geopolitika, stabilnost i sigurnost, teritorijalnost i teritorij

✉ Filip Tunjić, Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanističke studije, Titov trg 5, 6000 Koper, Slovenija.
E-mail: filip.tunjic@zrs.upr.si

UVOD

891

Kako razumjeti Međueuropu, kada ona ne razumije ni samu sebe? Međueuropa je, naime, gotovo nepoznat pojam upravo njezinim narodima. Možda je riječ o odrazu nesvjesnog otpo-

ra teritorijalnoj stvarnosti, koja je baš njima uvijek donosila toliko gorčine, a ni znanstveno ni društveno to nije produktivno. Nije slučajno da su se Međueuropa i politička geografija (Ratzel, 1897.) pojavile skoro istodobno i u istom geopolitičkom kontekstu određenoga vremena, a nije slučajno ni to da Međueuropa, kao tipičan primjer geopolitičke tvorbe 20. stoljeća, i politička geografija, kao znanstvena disciplina koja smješta tu društveno relevantnu pojavu u relativan prostor, ulaze zajedno i u euroazijski poredak 21. stoljeća.

Stoga, osloncem na epistemološki okvir političke geografije, čini se znanstveno umjesnim postaviti pitanje kako i u kojem smjeru karakter i sadržaj geopolitičkih procesa, odnosa i aktivnosti u Euroaziji predodređuju geopolitičke perspektive te paradigmu stabilnosti i sigurnosti naroda i država Međueurope za 21. stoljeće.

Naravno, sučeljavanje brojnih znanstvenih pristupa, klasičnih i postmodernističkih koncepata, ovdje nije moguće, kao što nije moguća ni kritička obradba političkih studija kojima se uporno pokušavaju nadomjestiti znanstvene. Po strani ostaje i širok spektar političkogeografskih, političkih/geopolitičkih, geostrategijskih, antropoloških, historijskih, sigurnosnih i drugih dimenzija, iako zaslužuju mnogo više pozornosti. Problem bi moglo biti ublažen djelomičnim usredotočenjem na osnovne koncepte političke geografije.

TERITORIJALNOST, TERITORIJ, MOĆ

Politička geografija bavi se odnosima politike i geografije tako da geografija u 'geografiji' osvjetljuje političko, dok 'političko' baca svjetlo na geografsko (Cox, 2002., 1-2). Tako se epistemološki prostor političke geografije može gledati kao trostrana prizma, gdje je na jednoj strani trokut "geografskog" – prostor, teritorij i lokacija, a na drugoj strani trokut "političkog" – moć, politika i *policy*.¹ Interakcija ovih dviju sfera i šest entiteta predmet je političke geografije, iako dio političkogeografskog istraživanja nije uvijek eksplicitno upućen prema svima njima (Jones i dr., 2004., 3).

Prostor nije teritorij, nego apsolutna prirodna danost i otuda poprište teritorijalnih pojava, procesa, odnosa i aktivnosti. Zato njihova interpretacija nije dovoljna na razini "apsolutnog prostora" (Anderson, 1995., 73), nego treba slijediti koncept relativnoga prostora, gdje su udaljenosti među točkama društveno definirane i variraju ovisno o brojnim faktorima, u pravilu nisu pravocrtne te su podređene vremenskim, novčanim i hijerarhijskim mjerilima (Anderson, 1995., 73; Bufon, 1999., 94; Tunjić, 1999.).²

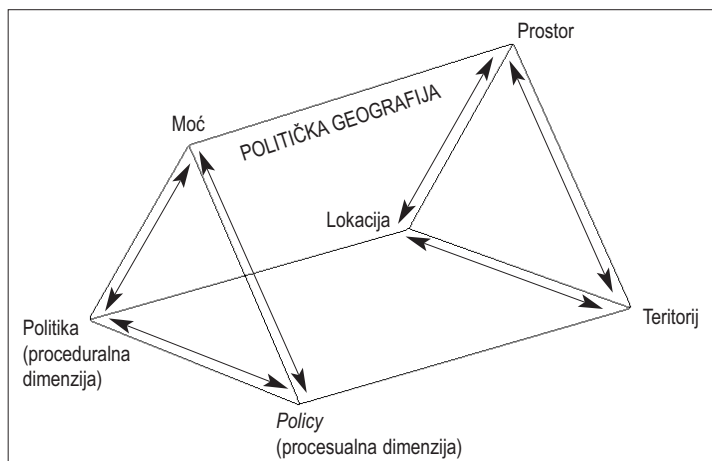
Pojam teritorijalnosti oblikovali su uglavnom u biologiji, sociologiji i drugdje, gdje su je prepoznali kao "instinkt za teritorijalno posjedovanje", a "teritorijalnost ljudske vrste" kao

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 4-5 (90-91),
STR. 891-915

TUNJIĆ, F.:
MEĐUEUROPA...

➤ PRIKAZ 1
Politička geografija
kao interakcija
"politike" i "geografije"
(Jones i dr., 2004., 3)

prostornu strategiju pojedinca ili grupe usmjerenu prema podređivanju, utjecaju i kontroli ljudi, pojava, odnosa i aktivnosti radi dostizanja onoga što zovemo teritorijem i/ili mjestom, odnosno lokacijom (Sack, 1986., 19; Gottman, 1973.).

Teritorijalnost je ontološka pojava, a kao politička teritorijalnost u vremenu i prostoru događa se kao "raznovrsno konstruiranje teritorija različitih vrsta ... neprekidno mijenjanje zauzimanja mjesta u prostornom sistemu ... sve vrijeme i na različitim nivoima – lokalnom, regionalnom i nacionalnom kao i na svjetskom, globalnom nivou" (Paasi, 1986.; Tunjić, 2004., 25-26), dok "ravnopravno bivanje mnogo vizija u istom političkom prostoru u isto vrijeme nije moguće." Na lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj razini nema takva političkoga prostora "na kojoj jedna suparnička strana ne bi imala monopol ili, jednostavno, ne bi prevladavala."³

Ovakvi odnosi podrazumijevaju moć, koja može ovdje značiti "imanje koje je moguće posjedovati" i "sposobnost djelovanja, kada se to želi" (Jones i dr., 2004., 3). "Teritorijalnost i teritorij definiraju političku geografiju tako da povezuju ideje moći i prostora" (Cox, 2002., 1), time što se teritorij svojim prirodnim i društvenim karakteristikama i sadržajima u društvenim odnosima izražava kao "supstancijalni kontejner moći" (Midlarsky, 1975.). Teritorij je onaj prostor koji se brani, osvaja, zahtijeva, nasuprot zahtijevanju drugih, dok je kontrola teritorija i/ili dostupnosti do njega izvorna potreba i strategijski zahtjev svih političkih formacija i uvijek povezana s potrebama i konceptima sigurnosti – vojne, privredne, kulturne, ekološke i drugih.

Ipak, do statusa "legalne racionalizacije rata" teritorij se popeo tek na stupnju civilizacije, odnosno u modernom društvu (Wright, 1942., 131). Zapravo, postao je ne samo prirodna osnova nego i "... središnja vrijednost i stjecište ..." (Soja, 1971., 19-20) drugih opipljivih, manje opipljivih i neopipljivih

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 4-5 (90-91),
STR. 891-915

TUNJIĆ, F.:
MEĐUEUROPA...

vrijednosti, kao što su država, političke, kulturne, etničke/narodnosne, materijalne, religijske i druge (Tägil, 1977., 121; Tunjić, 2004., 84-87), što se "... esencijalno ili konstruktivistički kumuliraju u svijesti ljudi kao teritorijalne vrijednosti i teritorijalni identiteti (Paasi, 1995.; Williams, Smith, 1983.). Stoga, (re)konstruiranje identiteta u postmodernističkoj terminologiji (Johansson, 1999.; Aalto, 2002.; Aalto i Berg, 2001.; Luoma-Aho, 2002.) možemo označiti i kao problematiziranje i konstruiranje sigurnosti, što u nedostatku primjerenijega domaćeg izraza bilježimo pojmom sekuritizacija (Weaver, 1997., 1997.a). U mislima imamo postmodernistički geokonstruktivizam, koji zahvaća i sigurnost, a ne znači ništa drugo nego agregaciju moći klasičnim geopolitičkim načinom.

GEOPOLITIKA I GEOSTRATEGIJA

U trendu svođenja znanosti na primijenjene, najčešće političke, studije, pokušava se i geopolitika predstaviti kao znanost. Da to nekritički prolazi i u ozbiljnim znanstvenim krugovima i u malim zemljama Međueurope, govori između ostalog i zapis kako je geopolitika "posebna nauka u korpusu društvenih nauka i ima sintetički i interdisciplinarni karakter i granično mesto. To je svojevrsna sinteza nauke, umeća i vještine", što je "usmerena na saznanje i spoznaju geopolitičke stvarnosti i prakse, kao i na optimalno upravljanje državnog vođstva radi opstanka, razvoja i napretka države kao otadžbine, organizacije vlasti i geopolitičkog organizma." (Zorić, 2000.). Iz određenja "posebna", "sintetička" nije teško vidjeti autorove dvojbe, a dalje tekst jasno pokazuje pozitivističko mišljenje koje se može – ali i ne mora – zasnivati na znanstvenom. Geopolitika je "svaka ideja koja se odnosi na odnos između vlastitoga prostora i drugih prostora, uključujući osjećaje (ne)sigurnosti ili (ne)prednosti (i/ili) prizivajući ideje o kolektivnom poslanstvu ili vanjskoj *policy* strategiji" (Dijkink prema: O'Loughlin, 2000., 52).⁴ Stoga, tretirati geopolitiku kao znanost bilo bi isto kao i da politiku tretiramo kao znanost.

Nameće se i pitanje definicije, položaja i mjesta geostrategije prema geopolitici i i političkoj geografiji. Geostrategiju (tako navodi Parker) zanima sve što je unutar *raison d'etat* i *raison militaire* i zato je neki nazivaju vojnom geopolitikom ili mladom sestrom geopolitike (Parker, 1997., 32-35). Za Brzezinskog je geostrategija "strategijsko upravljanje geopolitičkim interesima" (1997.), što joj daje šire značenje od samo vojnoga, čak s naglašenim konotacijama same geopolitike.

U približavanju Međueuropi u svjetlu definicija geopolitike i geostrategije valja dotaknuti i pojam regije.

Geostrategijska regija je "izraz međusobnih odnosa velikih dijelova svijeta s obzirom na lokaciju, pomake, tržne prav-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 4-5 (90-91),
STR. 891-915

TUNJIĆ, F.:
MEĐUEUROPA...

ce te kulturne i ideološke veze. Kontrola strategijskih prijelaza na kopnu i moru često je sudbonosna za jedinicu strategijske regije. Jer suvremena strategija može biti izražena samo u globalnom značenju, mora biti dovoljno velika kako bi bila sposobna utjecati globalno i regionalno ..." (Kotek, Sulibosrki, 1994., 12).

Geopolitička regija jest "... osnova za stvaranje područja susretanja više sila unutar geostrategijske regije. Riječ je u pravilu o područjima komplementarnosti resursa, kada geografska regija nudi okvir za oblikovanje geopolitičke regije, koja zatim postaje okvir za zajedničke političke i ekonomske aktivnosti. Tako geostrategijske regije [sfere, F. T.] imaju strategijsku ulogu, dok geopolitičkim regijama pripada taktička uloga" (Cohen, 1973., 64).

Kao definiciju geostrategijske regije izabrali smo onu iz zadnjega desetljeća 20. stoljeća, odnosno vremena dubokih promjena geopolitičkih odnosa u svijetu, kada je stanje nesigurnosti i nepredvidljivosti postalo najozbiljnija prijetnja međunarodnoj stabilnosti i sigurnosti. Definiciju geopolitičke regije uzeli smo iz vremena "stabilne opasnosti" (Aron, 1966., 166) i "strogo reguliranog, statičkog ili fiksnog uređenja uvršćivanja i grupa" smještenih u strukturu "statičke izjednačenosti" (Cohen, 1994.), koja nije omogućavala promjene ratom, građanskim ratom ili revolucijom (Blainey, 1988.). A baš je geopolitika ono što je važno za razvoj smislene, uravnotežene i realističke paradigme u novom svjetskom poretku, veli Cohen, i definira je ulogom "koju ima geografski prostor utječući na političku organizaciju svjetskog sistema i formuliranjem političke i vojne strategije" (1994., 1999., 273). Nešto kasnije Pierre Lalluche⁵ kaže kako geopolitika "još nikada nije bila tako živa kao što je danas. Danas je zapravo ponovo otkrivamo. Počelo je kod vas, na Balkanu, odmah nakon Hladnog rata – nezavisnošću Slovenije 25. lipnja 1991. To je bio početak rasplesa na Balkanu. Zatim Srednja Azija"⁶

MEĐUEUROPA

U nastavku ćemo spoznavati Međueuropu u globalnom, euroatlantskom i europaazijskom geopolitičkom i geostrategijskom kontekstu.

Povijesni okvir

Metafora na znano Remarqueovo djelo⁷ u podnaslovu članka priziva vrijeme i kontekst pojave Međueurope, ali viđenje njezine budućnosti pogledom "natrag u budućnost političke geografije" (Wusten, O'Loughlin, 1987.).

Prve simptome Međueurope nalazimo u više nego 170 godina starom zapisu da se "Rusi i Amerikanci ... dvije velike nacije u svijetu ... nalaze na istom putu ... čini se obje vođene istom

Božjom voljom za vladanje sudbinom polovice planeta ..." (Tocqueville, 1990., 434).⁸

Do te točke dvije su sile stigle na vrhuncu razvoja imperijalizma potkraj 19. stoljeća, a nakon Prvoga svjetskog rata svjetlo dana ugledala je i Međueuropa. Otada se njezini obrisi mogu pratiti u tri glavne povijesne/geopolitičke faze: 1) nastanak i razdoblje do Drugoga svjetskog rata, 2) razdoblje Hladnoga rata i 3) razdoblje nakon Hladnoga rata u 20. stoljeću.

I.) Kada je godine 1904. Mackinder predstavljao teoriju "koja bi morala izraziti neke aspekte ... geografske uzročnosti u univerzalnoj historiji", identificirao je euroazijski masiv Europe i Azije kao strategijsko središte svijeta, a Rusiju kao stožernu državu u srcu zemlje (*Heartland*), koja bi mogla prodorom u zemlje priobalja (*Coastland*), vanjski otočni prsten i na svjetska mora preuzeti britanske kolonijalne posjede u Euroaziji i "zavladati svijetom" (Mackinder, 1998.).⁹

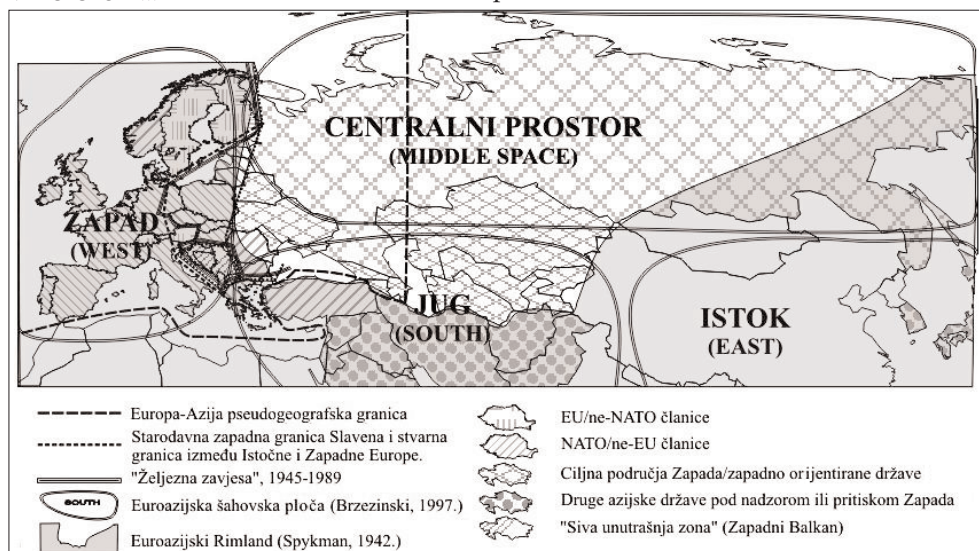
Uz pritisak Rusije na Tursku, Perziju, Indiju i Kinu, Mackindera je zabrinula i mogućnost da bi Rusija zaposjela "centralne strategijske pozicije u Europi koju je držala Njemačka", dok bi mogući savez Njemačke i Rusije doveo do najslabijega scenarija za Britaniju (Mackinder, 1998.). U tom slučaju Rusija bi mogla iskoristiti golemo euroazijsko prostranstvo prebogato sirovinama, demografski potencijal i strategijski povlašten položaj za gradnju flote, "i svjetski imperij bio bi na vidiku." (Mackinder, 1998.). "Potencijalna opasnost što ju je identificirao Mackinder uključivala je Rusiju, ili – što je bilo još gore – Rusiju i Njemačku zajedno, ali nikada samo Njemačku" (Venier, 2004., 331).¹⁰

Ovim je Mackinder spoznao "fundamentalno protuslovlje između Istočne i Zapadne Europe ... po crti (*frontier*) između Istoka i Zapada koja istodobno označuje i strategijsko razgraničenje između srca zemlje i priobalja" (Mackinder, 1919., 160). Linija teče "od Jadrana do Sjevernog mora tako da ... Berlin i Beč, pruske i austrijske zemlje, što ih je okupirala Njemačka i manje ili više ih teutonizirala, ostaju istočno." (Mackinder, 1919., 154-155). Znani silogizam "Tko upravlja Istočnom Europom upravlja srcem zemlje; tko upravlja srcem zemlje, upravlja svjetskim otokom; tko upravlja svjetskim otokom, upravlja svijetom" (Mackinder, 1919., 194), trebao je one koji su odlučivali o novom teritorijalnom ustroju Europe uvjeriti u potrebu "strategijskog osiguravanja Zapada". Pariškoj mirovnoj konferenciji 1919. predlagao je da od "sedam neermanskih naroda drugog reda – Poljaka, Čeha i Slovaka, Mađara, Južnih Slavena, Rumunja, Bugara i Grka" oblikuje "srednji klin zemalja između Njemačke i Rusije" (Mackinder, 1919., 204-207), što je bilo nakon dugotrajnih pogađanja "trojice velikih"¹¹ i ostvareno. Središnji dio prethodne "Mitteleurope" ili "Mittellage" postao je "Zwischeneuropa" i usto dobila cijeli niz nejasnih formulacija kao što su "zemlje europske mar-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 4-5 (90-91),
STR. 891-915

TUNJIĆ, F.:
MEĐUEUROPA...

ke", "granične zemlje Zapada", "meka jezgra Europe", "europska siva zona", "sanitarni kordon", "istočna barijera", "potresna zona" itd., ali namjena je bila jasna – služiti kao "zona razgraničenja između Rusije i Njemačke", odnosno tamponska zona između Istoka i Zapada.

❶ PRIKAZ 2
Euroazija –
Heartland i Rimland
(Spykman, 1942.) te
šahovska ploča
(Brzezinski, 1997.)

II.) Dvadesetak godina kasnije europski dio "srca kopna" postao je ponovo glavno poprište svjetskoga rata. Već početkom rata Spykman je dogradio Mackinderovu teoriju *Heartlanda*, uvodeći i kategoriju euroazijske "rubne zemlje" ili prstena (*Eurasian Rimland*) (Spykman, 1944.), kamo je uključio svu Europu zapadno i južno od granica Sovjetskog Saveza. Međutim, za Sovjetski Savez, uništen njemačkom invazijom, "prava" Međueuropa, istok europskog dijela *Rimlanda*, postala je strateška tamponska zona za moguću invaziju sa Zapada. Na Spykmanovu teoriju *Rimlanda* naslonila se američka strategija zadržavanja (*containment strategy*) širenja političke kontrole, utjecaja i moći SSSR-a u Euroaziji. Njezin tvorac Kennan u svom članku "Izvori sovjetskog ponašanja" iz 1947. godine uvjeravao je SAD kako mora na ovu opasnost odgovoriti "dugoročno, strpljivim, ali čvrstim i ustrajnim, zadržavanjem" (Kennan, 1947.). Na ovakvu strategiju Zapada, na ustanovljivanje saveza NATO 1949. i primanje Zapadne Njemačke u taj savez 1955. godine te na njezino ponovno naoružavanje, Sovjetski Savez odgovorio je uspostavom Varšavskog ugovora.¹² Ni jedna od ovih strategija nije bila namijenjena zaštiti naroda Europe i Azije; Međueuropa je postala poprište svakoga potencijalnog rata, strategijski pozicionirana između dva suprotstavljena geostrategijska i sigurnosna bloka (sfere) – zapadnog i istočnog, euroatlantskog i sovjetskog, kojima su upravljale dvije supersile – i uglavnom svedena na "željeznu zavjesu" na zapadnim granicama Varšavskog ugovora (Tunjić, 2004., 45).

III.) Burnham je Mackinderov silogizam već nakon Drugoga svjetskog rata ocijenio "aksiomom geopolitike", jer "sila, koja bi uspjela organizirati Heartland i njegove vanjske pregrade, sasvim sigurno bi kontrolirala svijet" (1947., 114-115). Pola stoljeća kasnije Sloan bilježi kako je "Mackinder preko teorije Heartlanda pustio teoretsku ostavštinu koja može služiti ortavanju geografske perspektive 21. stoljeća" (Sloan, 1999., 35).

Globalni euroazijski kontekst

Međueuropa se pojavila i trajala u globalnom euroazijskom geopolitičkom kontekstu, a sve govori da će tako ostati i u "novoj" globalnoj geopolitičkoj strukturi. Ta će, po Cohenovu mišljenju (1994.; 1999.), biti "hijerarhijska, ali fleksibilna." A pridjev "nova" postavio je u navodnike "... zato što su nade u drugačiji svjetski poredak ubrzo nestale." Stvar postaje jasnija kad dodamo da je "posthladnoratovski svijet tiho završio 1998." i da "borba za sfere interesa i dominaciju tek započinje" (STRATFOR, 1999.). Ovaj zapis iz siječnja 1999. godine Arbatov potkrjepljuje tvrdnjom da je napad NATO-a na SR Jugoslaviju potkraj ožujka 1999. godine označio "kraj posthladnoratovske faze međunarodnih događaja ... i da je ovom akcijom na Kosovu SAD također duboko potkopao okvir međunarodne sigurnosti" (Arbatov, 2000.). Danas, zbog razvoja događaja u Euroaziji, analize vrve konstatacijama i pitanjima poput "novi hladni rat se zahuktava", "hladni rat – oživljava", "naftne ideologije podmazuju klizišta u novi hladni rat", "nekompatibilne ideologije ponovo dijele svijet na dva tabora", optužbama druge strane za prizivanje hladnog rata te nagađanjima "tko će pobijediti u novom hladnom ratu" itd.

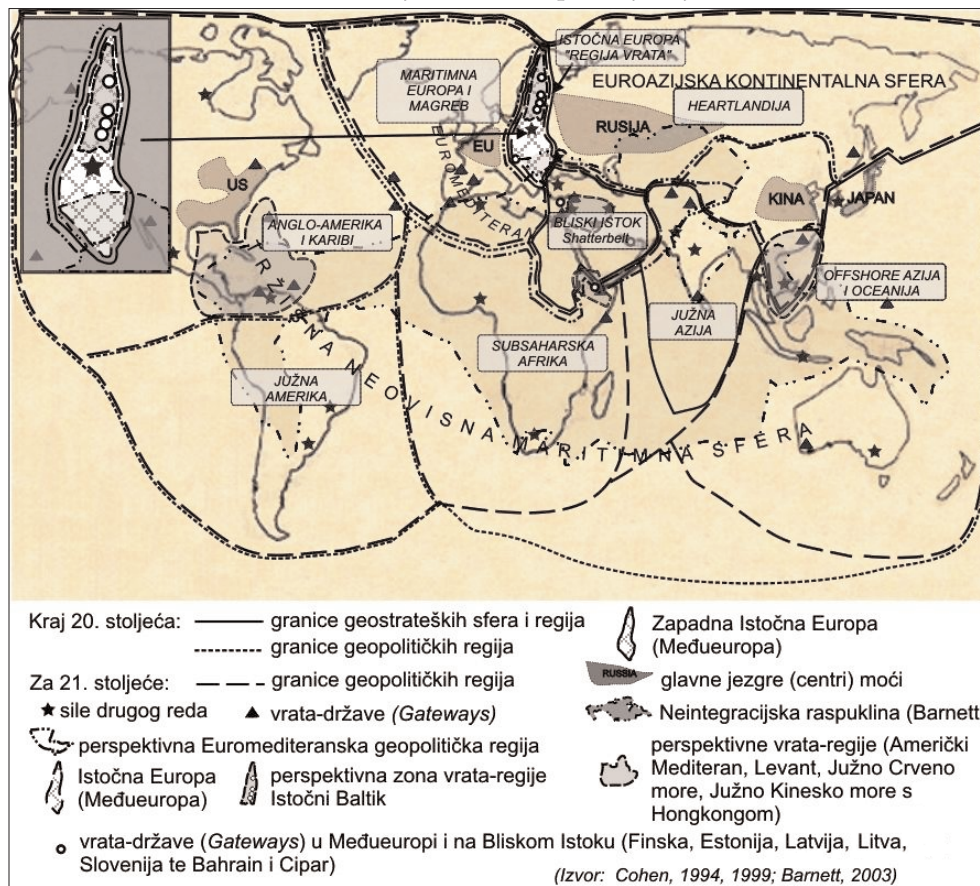
Već površan pogled na Prikaz 3 pokazat će:

1. Veći dio granica geostrategijskih sfera koje egzistiraju još na kraju protekloga stoljeća transformiraju se u granice geopolitičkih regija. Euroazijska kontinentalna geostrategijska sfera, s obuhvatom Istočne Europe, Azije i Afrike, sada se dijeli na 7 geopolitičkih regija, pa se njihov broj u svijetu povećava sa 4 na 10. Veći dio prijašnjih geostrategijskih granica u obuhvatu *Rimlanda* postaje većinom granica geopolitičkih regija. Dva hegemonistička centra iz 20. stoljeća, SAD i SSSR, zamjenjuje multipolarna struktura 5 centara moći na vrhu hijerarhijske ljestvice svjetske moći – SAD, Rusija, Kina, Japan i EU.

2. Novi element u "novoj" globalnoj geopolitičkoj strukturi" jesu "sile drugog reda", koje zbog skromne ekonomske i vojne moći ostaju marginalni igrači. Da bi ostvarivale utjecaj na širem području, ove države ne trebaju samo vojnu ili ekonomsku moć ili lak pristup regiji nego i želju za regionalnim utjecajem, a što moraju prihvatiti njihovi susjedi. U ovoj su kategoriji, između ostalih, Poljska i Turska kao vrata-države te Ukrajina kao država srca zemlje (*Heartland*), dok je npr. bivša

Jugoslavija "propustila priliku da bi se uvrstila u ovu kategoriju." Pojedine sile EU-a Cohen u ovom kontekstu ne spominje.

3. Primjetna je i projekcija geopolitičke regije Euromediterana, koja zahvaća dio sjevernoga Atlantika, Zapadnu Europu s Njemačkom, Austrijom i Italijom, a širi se na Sjevernu Afriku, Levant, Tursku, Bliski istok i dijelove Srednje Azije, čak i Kine. Znakovito je da ova regija uključuje Grčku, dok sve ostale zemlje Međeuropa isključuje.

PRIKAZ 3
 Međeuropa u staroj i
 novoj globalnoj i
 euroazijskoj
 geopolitičkoj strukturi

4. Reteritorijalizacija donosi vrata-države i vrata-regije ("Gateways"). Vrata-države nastaju iz separatističkih entiteta u svijetu (1970./140, 1990./175, 1997./185) zbog čega bi se mogao broj "država" u sljedećih 25 godina povećati na 250 do 275. Zbog nedostatka moći, ovi pokreti ostat će na razini država-bez-država, "pseudodržava" i "kvazidržava" u "mreži otoka transnacionalnih ili nekompletnih državnosti" duž prijelomnica među velikim civilizacijama – zapadnokršćanske (katoличke i protestantske) i istočnokršćanske (pravoslavne Rusije) te između njih obje i "arapsko-tursko-muslimanskog svijeta" (O'Loughlin, 2000.), a što odgovara i Huntingtonovu razgraničenju zapadne, istočne i islamske civilizacije (1998.). Među

17 već postojećih vrata-država Cohen unutar Međueurope navodi sile drugoga reda – Poljsku, Tursku i Ukrajinu te Finsku, Sloveniju, Estoniju, Latviju i Litvu, a najavljuje i Transilvaniju i Transdnjestriju, nove konfederacije baltičkih država te Bosne-Hrvatske-Srbije, dok npr. Kosova, Crne Gore ili Makedonije ne spominje.

5. Međueuropa (Istočna Europa i Srednja i Istočna Europa), "ničija zemlja" između dviju geostrategijskih sfera, na pragu "nove" globalne geopolitičke strukture" postaje geopolitička vrata-regija (*Gateway* regija), "šarnir-regija" ili "tranzicijska zona, koja bi trebala omogućiti transfer novih energija u posrćuću rusku jezgru" (Cohen, 1994., 32). Ključnu ulogu u ovome mogle bi odigrati Slovenija u razmjeni između maritimne Europe i Balkana te zemlje istočnoga Baltika u povezivanju sjeverne i sjeverozapadne Europe i ruske jezgre. Pri tome se Cohen pita hoće li "Centralna i Istočna Europa ostvariti svoj potencijal kako bi postala vrata-regija ili će ponovo biti geostrategijski podijeljena između regija maritimne Europe i ruskoga Heartlanda" (Cohen, 1999., 295).

Europa-euroazijski kontekst

Iako je Međueuropa proizvod globalnih euroazijskih odnosa, njezin položaj neposredno određuju prostorno-teritorijalne, odnosno geopolitičke karakteristike same Europe. Bit suvremenih reteritorijalizacijskih procesa otkriva Garton Ash pitanjem "je li Europa na putu da postane 'Europa'?" ili "je 'Europa' na putu da postane Europa?" i nije li možda "Europa" Europske unije na putu prema modelu povijesti prije Jalte, karakterističnom po stalnim sukobima, neredima i ratovima naroda i država?" (Ash, 1996.), a moglo bi se govoriti i o De Golovoj kvazinapoleonskoj viziji (Blacksell, 2006., 136).

Europa ili, točnije, njezine tri velike države – Njemačka, Francuska i Velika Britanija – nastoje konstrukcijom EU-a stupiti na vrh hijerarhijske ljestvice globalne geopolitičke strukture. Međutim, mnogi upozoravaju na imperijski karakter EU-a, koji širenjem i centralizacijom gradi vlastiti geopolitički subjektivitet (Aalto, 2002., Weaver, 1997.), rekonstruira "europski zid", odnosno "oblikuje novu graničnu liniju između Istoka i Zapada duž onoga što je Kjellen nekada nazvao 'velikom kulturnom razdjelnicom'" (Tunander, 1997., 19-20). Zauzima, pitajući se gdje su granice zapadne projekcije euroatlantske stabilnosti, Mouritzen i Wivel (2005., 199) nalaze liniju trenutačno krajnjega perimetra NATO-a, koja ide od Gibraltara Sredozemnim morem, obuhvaća Maltu, Cipar i Tursku te odatle slijedi europsku granicu bivšega Sovjetskog Saveza, obuhvaćajući Estoniju, Latviju i Litvu, do poluotoka Kola na sjeveru (Prikaz 4). Foucher u ovom razgraničavanju vidi frontijerizaciju euroatlantske superstrukture i strategiju *limesa* te formiranje vojnoga glacisa od zemalja Međueurope na rubo-

vima Europske unije (Foucher, 1998.). Mnogi u ovom procesu prepoznaju oblikovanje periferije kao područja dodira između "Nas" te vojno i kulturno "Drugih", gdje "Drugi" znače konstruiranje "europskog identiteta u suprotstavljanju Rusiji, iako ne kao drugoj nacionalnoj državi, već kulturno 'drugoj' i u širem smislu kao civilizaciji" (Tunander, 1997., 19-20). Ovo svakako nije daleko od koncepcije političkoga *puliverse* Carla Schmitta, kada, kad jednom postoji mogućnost političkoga neprijateljstva među ljudskim kolektivitetima, politički subjekti potiču razlikovanje prijatelj – neprijatelj kroz ljude i prostore te tako definiraju sami sebe i jačaju vlastiti subjektivitet (Luoma-Aho, 2002.).

Europa Europske unije i SAD poslije Hladnoga rata igraju u istom pobjedničkom timu euroatlantske superstrukture. Ali, i pored NATO-a kao zajedničkog "najvažnijeg sigurnosnog foruma" (Mouritzen i Wivel, 2005., 60-61), ova superstruktura daleko je od sklada dvaju polova.¹³ Razlog tome svakako je u različitim strateškim potrebama polova, ali i u pomaku euroazijskoga "vitalnog središta ekonomskog rasta i rasta političkog utjecaja ..." iz Europe, zapadne periferije Euroazije ... u istočnu regiju – Aziju" (Brzezinski, 1997.), iako je to još uvijek "lokacija velike svjetske političke i ekonomske moći" (Brzezinski, 1997.). Uz gubitak "centralnosti" (europocentrizma) Zapadna Europa se preko EU-a okreće novom epicentru globalnih strategija, novoga Hladnog rata i sukoba, a put ovamo vodi je preko Međueurope, makar i tapkanjem za NATO-om. Ovdje nalazimo situaciju kada EU postaje više proeuroazijska, a manje proamerička, a Međueuropa više proamerička nego eurounijska; kada se ne identificira samo kao "pojas država između Istoka i Zapada" nego i između, barem s gledišta relacijskih konstelacija, dvaju polova euroatlantske superstrukture.¹⁴ No čini se da ovim samo postaje očitija, inače trajna, politika SAD-a od Drugoga svjetskog rata, kojoj je, po riječima Johana Galtunga, temeljni i jasan cilj "vezati" Istočnu Europu, indoktrinirati je i pripojiti NATO-u prije nego što njezine države postanu članice EU-a. Savez NATO je sada zasjeo daleko na istok".¹⁵

Istočnoeuropski – euroazijski kontekst

Rusija i Turska ne samo da teritorijalno sudjeluju u Međueuropi nego su kao akteri globalne i euroazijske geopolitičke strukture i relacijskih konstelacija unutar superstrukture i među superstrukturama u njoj i neposredni nosioci geopolitičke moći.

I. Na Zapadu je već sredinom 90-ih bilo jasno da će "Rusija u 1999. godini započeti obnovu staroga sovjetskog imperija", a pitanje smjera kojim će krenuti Bjelorusija i Ukrajina te približavanje Rusije i Kine u euroazijski antiamerički savez označeno je "najvažnijim pitanjem godine" (STRATFOR, 2006.).¹⁶ Kao jedina istinski euroazijska država na planetu i najveća kontinentalna sila, Rusija je svojim geografskim, kulturnim i eko-

nomskim položajem u istočnoj polovici Europe jedina zemlja koja može u euroazijskim dimenzijama "igrati ključnu ulogu u oblikovanju bilo kojeg saveza i uspostavljati njegovo stvarno jedinstvo ... biti jezgra saveza oko kojega se mogu vrtjeti druge članice" (Stroupe, 2004.). Kao takva "ne može izbjeći svoju geopolitičku sudbinu da uzdržava svoj teritorij suprotstavljanjem pomorskim silama (SAD, Velikoj Britaniji i Japanu) borbom za utjecaj u strateški vrijednoj euroazijskoj regiji" (Wijnants, 2006.), što se sada odnosi i na euroatlantsku superstrukturu u cjelini, kao i posebno na Europsku uniju te njihove saveznike.

Ruska službena i neslužbena trajna geopolitička misao u osnovi se temelji na podjeli Europe na tri europske geopolitičke formacije, koje "izazivaju na kontinentu stalne zone zategnutosti koje se stvaraju na nepostojanim i stalno promjenjivim granicama između europskog Zapada i Srednje Evrope, s jedne strane, i između Srednje Evrope i Rusije (Evroazije), s druge strane ... Evropski Zapad se može suprotstaviti Srednjoj Evropi kao svom najbližem susedu na Istoku ... Karakteristično je da Zapad može ponekad, u borbi protiv Srednje Evrope, da stupa u savez sa europskim Istokom (Rusijom, Evroazijom). U drugim slučajevima upravo Rusija postaje glavni geopolitički protivnik, kako evropskog Zapada, tako i Srednje Evrope." (Matić, 1995., 290-291).

Rusija je prostor bivšega Sovjetskog Saveza proglasila svojom "sferom od posebnog interesa", odnosno prostor posebnih odgovornosti i prava Rusije kao nasljednice međunarodnog subjektiviteta SSSR-a. Međutim, nakon 11. rujna 2001. SAD postavlja svoje baze u Srednjoj Aziji, uvodi vojni program u Gruziji, Zapad od 2003. godine usmjerava "obojene revolucije", EU se šire angažira u regiji, sukobljuju se pogledi Rusije i EU-a oko prirode "ukrajinske krize" i njezina rješavanja itd. Nova pitanja donosi i širenje EU-a i NATO-a na Međueuropu do granica Rusije. Uvođenje "europske politike prema susjedstvu" (*European Neighbourhood Policy*) dodatno je naglasilo problem prepletanja i prekrivanja ciljeva, interesa i djelatnosti Euroatlantske superstrukture (i posebno EU-a) i Rusije u dijeljenom "bližnjem susjedstvu". Usto, Rusija ne zaboravlja na "stanje europskoga duha", pa Europu Europske unije gleda kroz "paradoks europske evolucije da se EU ne prestano integrira, ali u susretu s realnom svjetskom krizom razilazi se u pogledu strateških pitanja" (Fedorov, 2003.).

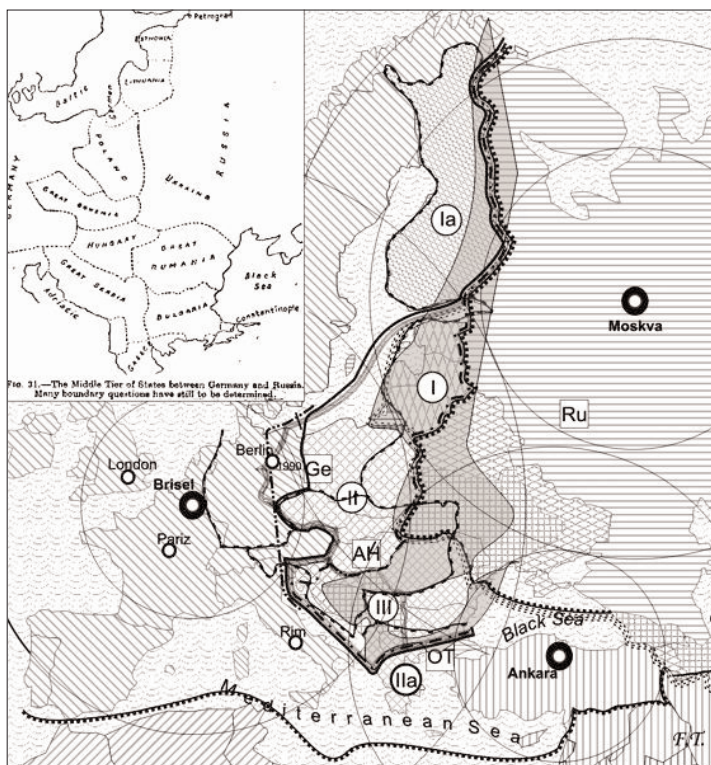
"Revitalizacija iznutra" još je prioritet Rusije. Na vanjsko-političkom planu to su svakako Kavkaz i Srednja Azija. Trend "obojenih revolucija" u drugom krugu geopolitičkih interesa¹⁷ obrnuo se već na primjeru Kirgistana i nastavio na primjerima izbora u Uzbekistanu, Kazahstanu, Azerbajdžanu te u "preostaloj istinskoj diktaturi u srcu Europe" i "zadnjem cilju američke geopolitičke ofenzive" – Bjelorusiji (STRATFOR, 2005.).¹⁸

Međutim, razvoj vojnih kapaciteta NATO-a u zemljama Međueurope i novim članicama saveza – Rumunjskoj, Bugarskoj, Češkoj i drugim – znače povredu Temelnog akta Rusije i NATO saveza o međusobnim odnosima, suradnji i sigurnosti iz 1997. godine, "definitivno ugrožava naše interese" i zato je "predmet naše najveće pažnje" (RFE/RL, 2005.).¹⁹ Istodobno Rusija sve više dovodi u pitanje smisao Sporazuma o kontroli naoružanja u Europi (CFE), a govori se i o mogućnosti njezina odstupanja od sporazuma, što bi omogućilo nekim državama u međuregiji nekontrolirano naoružavanje, ali i slobodniji odnos Rusije prema tim tzv. "zamrznutim konfliktima".²⁰

Zapad govori o vraćanju Rusije i njezinu zauzimanju mjesta euroazijskoga centra gravitacije (Emerson i sur., 2005.). Zauzimanje Rusija, zahvaljujući prije svega ekonomskom oporavku, ustrajno jača u ulozi središta euroazijskoga "kontinentalnog zajedništva", ubrzano obnavlja status velike sile i jasno odbija ostati u podložničkom položaju.

II. Turska je jedna od jezgara nekadašnjega europskog geopolitičkog sustava, osobito od 1856. godine, kada je Osmansko carstvo odlukom europskih sila i formalno bilo uključeno u tzv. "Koncert europskih sila". Tako je dijelila Europu s Rusijom, Austro-Ugarskom i Njemačkom, dok je njezin slom označio i slom Koncerta. Weaver naglašava da se i Turska pojavljuje kao potencijalni imperij, povezan s poviješću i religijom, kao i geopolitičkim i geostrategijskim interesima (Weaver 1997., 76). Nove su prilike i Tursku postavile pred izazov rekonstrukcije geopolitičkoga subjektiviteta sve do prevrednovanja značenja države i naroda, pri čemu se narod i narodna srodstva protežu daleko izvan granica turske države. Uz panturcizam na Kavkazu i u Srednjoj Aziji, nakon raspada Sovjetskog Saveza Turska se okrenula i prema Balkanu. U tom je duhu bila i izjava tadašnjega predsjednika Turske Turguta Özala iz 1991. godine da će 21. stoljeće biti stoljeće Turske na Balkanu, dok joj je Balkan u vrijeme građanskih ratova u Jugoslaviji postao "vježbalište jakog političko-diplomatskog djelovanja" (Vukadinović, 1995.). Iako su neki europski geopolitički procesi prekinuli Özalovu "balkansku ofenzivu", Turska je, i sama balkanska država, "zbog svojih geostrateških interesa duboko zabrinuta za sigurnost i stabilnost na Balkanu i mora voditi aktivnu politiku prema ovoj regiji ... Turska, koja je na ključnoj lokaciji i na raskršću triju kontinenta, ima jedinstven geopolitički identitet u okviru ove regije ... predstavlja centralnu silu i fokus ne samo za Balkan nego i za kavkasko-centralnoazijski koridor i Bliski istok" (Leicht, 1999.). Turska koja zahvaća i južni krak Međueurope – Jugoistočnu Europu, a u američkom sistemu i NATO, geostrateški je "stožer", vrata-država između Europe i Azije te u novoj Pentagonovoj imperijalnoj kartografiji svijeta spojna država (*seam state*) na razmeđu neintegracijske raspukline i integracijske jezgre.²¹

➤ PRIKAZ 4
 Međeuropa:
 nastanak i njezino
 multidimenzionalno
 geopolitičko struktu-
 riranje za 21. stoljeće

Lijevo gore: Mackinderov prijedlog uspostave Međeuropе (ME) na Pariškoj mirovnoj konferenciji 1919.

- Ⓛ ME – Baltik (Estonija, Letonija, Litva)
- Ⓜ ME – Srednja (Poljska, Češka, Slovačka, Mađarska)
- ⓂⓂ ME – Jugoistočna Europa (Slovenija, Hrvatska, Rumunjska, BiH, Srbija, Crna gora, Bugarska)
- Ⓛa ME – Finska
- ⓂⓁa ME – Grčka
- Granice koncerta Europskih sila-imperija oko 1900.
- Ge Njemačka
- OT Otomanska Turska
- AH Austro-Ugarska (Habsburška monarhija)
- Ru Rusija
- "Željezna zavjesa" 1945./1948.-1989.
- Starodavna zapadna slavenska granica, granica Zapadna-Srednja Europa
- Zapadna granica Sovjetskog saveza (1917.) 1945.-1991.
- Istočna granica Europske monetarne unije ili "Šengenske Europe"
- Huntingtonova međukulturalna/religijska/civilizacijska prijelomnica: zapadnoeuropska-istočnoeuropska, istočnoeuropska-islamska i prostor konvergencije (BiH)
- Vanjska granica projekcije euroatlantske stabilnosti sa svim zonama: Moldavija, Ukrajina, Gruzija, Azerbajdžan + Srbija, Crna Gora i BiH (Mouritzen i Wivel, 2005.: 199)
- Istočna Međeuropa – Rusko i EU susjedstvo (Bjelorusija, Ukrajina, Moldavija, Gruzija, Azerbajdžan, Armenija)
- Istočna granica Europske unije (2006.)
- ⊙ Europski imperijski geopolitički subjektiviteti: Europska unija, Rusija, Turska (Weaver, 1997.)
- Druga europska središta s "imperijskim pamćenjem"

NOVA STARA MEĐUEUROPA – PREMA ZAKLJUČKU

Teritorijalnost je ontološka kategorija i "Ta zemlja je moja zemlja" ostaje osnovno geslo svake vrste prostornoga ponašanja.²² Ne deteritorijalizacija, nego reteritorijalizacija i s njom regeopolitizacija, resekuritizacija i reimperizacija obilježavaju Euroaziju nakon Hladnog rata 20. stoljeća i utiru put u 21. stoljeće. Moć i dalje prolazi kroz prostor, rekao bi Ramone (1998.), a geopolitičke borbe za ovladavanje prostorom, odnosno kontrolu nad teritorijem i/ili pristupom do njega osnova su političke teritorijalnosti. Rezultat su strukture hegemonije, institucionalne i neinstitucionalne, kao i prisilna hijerarhija, što određuje konstelacije u kojima realni reciprociteti kako među (super)strukturama tako i unutar (super)strukture nisu mogući. Dio tih konstelacija jesu imperijski kozmosi, čija središta moći "uređuju" reciprocitete unutar orbita dominiona, hegemonije i periferija, odnosno zonama dodira i razgraničavanja, međusobnoga prepletanja i prekrivanja te sukobljavanja interesa i aktivnosti.²³ Intenzitet, učinak i oblici projekcije ovisi i o fizičkoj i o konstelacijskoj udaljenosti od središta i projekcijske moći centara u konkretnom prostoru i vremenu.

Međueuropa je izrazit i po mnogim karakteristikama specifičan primjer takva međuprostora na globalnoj, euro-euroazijskoj i rusko-euroazijskoj razini:

1) U "'novoj' globalnoj geopolitičkoj strukturi" između dviju globalnih geopolitičkih superstrukture – na jednoj strani euroatlantske, koja obuhvaća globalni Zapad, geopolitički pripada maritimnoj geostrategijskoj sferi i nastupa nasuprot geopolitičkom Istoku i, euroazijske, koja obuhvaća globalni Istok, geopolitički pripada euroazijskoj kontinentalnoj sferi i nastupa suprotstavljajući se dominaciji Zapada na "svjetskom otoku". Međueuropa se pretvara u krajnji nestabilan perimetar sigurnosti, s jedne strane, euronatocentrističkog sistema euroatlantske europske sigurnosti pod vodstvom SAD-a i, sa druge strane, ruskog euroazijskoga centrizma na Istoku.

2) Europoeuroazijski kontekst položaja Međueurope kompleksniji je i treba ga sagledavati višedimenzionalno, barem: 1) na globalnom nivou odnosa u Euroaziji u funkciji "prve linije" i istočnoga glacisa euroatlantske superstrukture, kao i prostora traženja novoga sigurnosnog perimetra Rusije; 2) između Zapadne Europe i ostale Euroazije u užem značenju, kao što Europu podrazumijeva Europa Europske unije i kao što Euroaziju vide Rusija i ostale (euro)azijske sile; 3) između Zapadne Europe i Istočne Europe u funkciji frontijerizacije Europe Europske unije prema "bližem susjedstvu" i geopolitičkom Istoku, uključujući i Tursku; 4) unutar relacijskih konstelacija u Europskoj uniji, kao i geopolitičkih odnosa individualnih geopolitičkih subjektiviteta europskih sila; 5) unutar interesa, strategija i sposobnosti projekcije moći europskih i drugih sila kroz superstrukture i međunarodne institu-

cije i organizacije (EU, OUN, NATO, OEBS, regionalne organizacije, nevladine organizacije) i dr.

3) Geopolitička regija Međueuropa oblikuje se na potpuno jednakim osnovama kao što je i nastala početkom 20. stoljeća – niz država od Baltika do Jadrana i Crnog mora u položaju podijeljene, nejasne i nestabilne strategijske identifikacije, čak i kada je riječ o nijansama unutar jedne superstrukture. Ovim se Međueuropa jasno legitimira ne samo kao geopolitička, nego istodobno i kao strategijska regija.

4) Vestfalska Međueuropa kao strategijsko razgraničenje (*frontier*) postala je za nove geopolitičke odnose preuska, pa je možemo vidjeti proširenu na pojas zemalja bivšega Sovjetskog Saveza. Ova činjenica njezinu unutrašnju diferencijaciju povećava do točke na kojoj se može govoriti i o dvije geopolitički rubne Međueurope:

Prva je tzv. "prava" Međueuropa, možemo reći i "zapadna", ona što su je nakon Prvoga svjetskog rata ustanovili kao "pojas država između Rusije i Njemačke" na temelju Mackinderova "svjetskog pristupa" u trenutku nekog "zaključenog političkog sistema" i "cjelovite zamisli" radi "strategijskog osiguranja Zapada". Budući da je nakon Drugoga svjetskog rata pao u orbitu SSSR-a, ovaj dio Međueurope pretvara se početkom 21. stoljeća u sistem strategijskih marki, frontijera i sigurnosnoga glacisa euroatlantske superstrukture, Europe Europske unije i na Zapad vezanih podstrukture.²⁴

Druga je "istočna" Međueuropa – Bjelorusija, Ukrajina, Moldavija – koja se prilikom nastajanja Međueurope pridružila Sovjetskom Savezu. Ovoj se sada u euroatlantskom geopolitičkom kontekstu dodaju i južnokavkaske republike (Gruzija, Azerbajdžan i Armenija). Dok je "prava" Međueuropa relativno lako dospjela pod supremaciju zapadnih geopolitičkih superstrukture druga se nalazi u funkciji poprišta neposrednoga sukoba sve aktivnijega ruskog nastojanja da se suprotstavi prisutnim utjecajima i aktivnostima struktura Zapada, uključujući i pojedine države "prave" Međueurope i Turske.

"Granica" između "prave" Međueurope i geopolitičkoga Zapada prilično je jasna i oštra – s manjim odstupanjima slijedi slavensko-germansko-romansku antropogeografsku granicu, bivšu "željeznu zavjesu" i tzv. šengensku granicu. "Granica" među Međueuropama predstavlja istočni *limes* geopolitičkoga Zapada, prolazi europskom granicom bivšega Sovjetskog Saveza, premještajući tri baltičke države na Zapad. Osim u sektoru Finske, ova se granica prekriva i s istočnom granicom NATO-a.²⁵ Približno istom trasom granica bivših europskih imperija prolazi i Huntingtonova prijelomnica civilizacija, ali u predjelu Karpata lomi se na zapad i pretvara središte Balkana u prostor konvergencije triju kulturnih i političkih su-

perplotova Euroazije: katoličko-protestantsko-romansko-germanske EU, pravoslavno-slavenske (mogli bismo reći i euroazijske) "ruske unije" i muslimanske "turske unije"²⁶ (Galtung prema: Bufon, 2004.).

5) Temeljna funkcija strateških granica jest pregradna, ograničavajuća, sprečavajuća i isključujuća. Na vanjskoj strani šengenske granice i na obje strane granica EU-a i NATO-a nalazi se Međueuropa kao strukturni elemenat relativnog euroazijskog i europskog prostora i ne baš uvijek vidljiva regija prijelaza u različitim situacijama i kroz povijest. To je geopolitička regija razdvajanja i vezivanja, kontakata i razgraničenja te međusobnoga presijecanja, prekrivanja, prepletanja i sukobljavanja dinamički promjenjivih geopolitika globalnih superstruktura, imperijskih središta, kulturnih i političkih superplotova, europskih i drugih sila; prostor rubnih i perifernih nejakih država, država povjerenica i marki, pseudodržava i kvazidržava, vojnih granica, uporišta i protektorata; prostor testiranja svakovrsnih "istočnih" inicijativa, pitanja i dimenzija, moći, diplomacije, tehnologija kriznog upravljanja, vojnih tehnologija, isključivosti i uključivosti, čvrstoće i tolerancije, prilagodljivosti i propusnosti, teritorijalne i ine stabilnosti i konfliktnosti; prostor uzimanja onoga što se može dohvatiti i ustupaka – mirom, čuvanjem mira, prisiljavanjem na mir, demokracijom i slobodom, pravima, nuđenjem partnerstva ili pak prijatnijom upotrebe sile i njezinom upotrebom; prostor nejasne sigurnosti i identiteta malih i nejakih naroda i država za koje je uvijek aktualno pitanje tko su, gdje su, kamo idu, čiji su, a odgovor je najčešće u parafrazi dilemalije Meše Selimovića, istina, zapisanoj u nekom drugom kontekstu: "... svoji nismo, a nikom ne pripadamo."

Je li riječ zaista o vraćanju u budućnost dvadesetih godina prošlog stoljeća "k prijetećoj nemoći radi brojnih uzroka ... bez jasnih rješenja ...", kada se moramo zadovoljiti "izvođenjem laboratorijskih pokusa i tu i tamo napraviti korak naprijed u tom vremenu"? (Bowman, 1928., 33) Na Zapadu ništa novo, na Istoku sve po starom, a narodi Međueurope morali su naučiti lekciju da su pesimizam i realizam jedno te isto te da je realizam njihova sudbina.

Međueuropa svakako nije proizvod znanosti nego geopolitike, ali mogućnost njezina spoznavanja leži u političko-geografskoj paradigmi kao što je razumije Thomas Kuhn (1962.). Pri tome i sama politička geografija mora poštovati ono čemu Foucault u značenju paradigme pripisuje *episteme* i *discourse*, odnosno historijsko *a priori*, što utemeljuje znanje i njegove diskurse, a gdje *episteme* nije ograničen samo na znanost nego nudi širi opseg diskursa, sve do "uvjeta mogućnosti" unutar jedne epohe i konstitutivnih limita samih diskursa. Pod tim uvjetom politička geografija može ponuditi vlastito znanstve-

BILJEŠKE

no spoznavanje društveno relevantnih pojava, među njima i geopolitike, koju ustrajno podmeću pod znanost, i uz to biti svjesna mogućnosti konstitutivnih granica vlastitih diskursa.

¹ Pojam, za koji nažalost još nema općeprihvaćenoga i poznatijega prijevoda, razumijemo kao "namjeravani rezultat, čije postizanje omogućava moć i proces prema njemu, kojega je politika u stanju obaviti." (Jones i dr., 2004., 3).

² Koncept apsolutnoga prostora slijedi Euklidovu sliku prostora u tri dimenzije, dok relativan prostor, mogli bismo ga nazvati i relacijskim ili odnosnim prostorom, slijedi Einsteinovu relativnost i uključuje i vrijeme kao četvrtu dimenziju.

³ Slavoj Žižek u intervjuu dnevniku *Delo*. Navedeno u: Tunjić, 2005., 80.

⁴ Iako zagovara "the science of geopolitics", želimo na ovom mjestu upozoriti na izvrsno djelo Nerzuka Ćurka "Geopolitika kao sudbina", koja na primjeru Bosne ilustrira što znači "sustavno misliti geopolitiku danas...". (Ćurak, 2002.).

⁵ Ekspert za geopolitiku i aktualni predsjednik Parlamentarne skupštine saveza NATO.

⁶ Izjava za dnevnik *Delo*, lipanj, 2005.

⁷ "Na Zapadu ništa novo".

⁸ Ipak, za ovakvu perspektivu Europe plodna su tla u samoj Europi. Do prve podjele na Istok i Zapad dolazi 1054. godine rascjepom kršćanstva na istočno i zapadno, koji je razdvojio područja današnje Rusije, Bjelorusije, većega dijela Ukrajine, Moldavije, Rumunjske, Srbije, Crne Gore, Bugarske, Makedonije i Grčke od onoga što je postalo Zapadna Europa. Već 1095. godine novu liniju podjele podiže objava križarskih ratova kršćanstva protiv islama. Godine 1517. slijedi i podjela unutar Zapadne Europe između protestanata i katolika, iako ona nije imala tako ozbiljnih posljedica kao prethodne dvije.

⁹ Npr. 1890. godine, na vrhuncu "Velike igre", Rusija je preduhitrila Britansku Indiju za utjecaj u Srednjoj Aziji te je u pokrajini Pamir duž tadžikistanske granice s Afganistanom postavila i danas vrlo važna vojna uporišta Murgab, Iškašim i Kozog.

¹⁰ Pogled je očito preduhitrio i "jednu od najzagonetnijih tajni 20. stoljeća", što se odnosi na pomoć Njemačke Lenjinovu povratku u Rusiju (16. 4. 1917.) i financiranje boljševičke Crvene armije sa tri milijuna zlatnih maraka na mjesec. Winston Churchill je ovu tajnu operaciju ocijenio kao "ucjepljivanje kužnog virusa komunizma Europi" (Lenjinov povratak u Rusiju, HRT, TV kalendar, 16. 4. 2006.), što je zasigurno utjecalo i na kasniji odnos Zapada prema Njemačkoj.

¹¹ "Velika trojica": David Lloyd George (Velika Britanija), Georges Clemenceau (Francuska) i Woodrow Wilson (Amerika) bila su u sukobu uglavnom oko tretmana Njemačke poslije rata. Više o tome u *The Treaty of Versailles* na http://www.historylearningsite.co.uk/treaty_of_versailles.htm.

¹² I sam SSSR je, s obzirom na objavljeni cilj ustanovljivanja saveza NATO, izrazio pripravnost da bi se pridružio savezu, ali su molbu 1955. godine odbili Velika Britanija i Francuska, dok je u savez bila

primljena Zapadna Njemačka. Za SSSR je to značilo konačnu potvrdu da Zapad ne razmišlja o ujedinjenju njemačkih država i o slobodnoj Europi, pa je odgovorio Sporazumom istočnoeuropskoga socijalističkog bloka o suradnji, a zatim i ustanovljivanjem Varšavskog ugovora.

¹³ "Vrijednosti SAD-a i Europe približavaju se, ali "njihovi geopolitički interesi sve se više razilaze", piše Lind, dok Hassner govori o trendu "sve oštrijih razlika" u pogledima, prioritetima i politikama, koje bi mogle dovesti do antagonizma dvaju blokova (2004.).

¹⁴ Albanija, Bugarska, Hrvatska, Estonija, Latvija, Litva, Makedonija, Rumunjska, Slovačka i Slovenija, iako kandidatkinje za primanje u EU, 2003. godine su objavom Povelje iz Vilnusa poduprle, nasuprot stavovima Francuske i Njemačke i dijela drugih zemalja EU-a, vojni napad SAD-a i koalicije (Velika Britanija, Španjolska, Italija, Danska i Portugal) na Irak. Za SAD su ove zemlje odmah postale "Nova Europa", napredna i demokratska, a "Stara Europa" s Njemačkom i Francuskom u središtu postala je predmet stigmatizacije i marginalizacije (Stroupe, 2006.).

¹⁵ Razgovor za dnevnik *Delo* 1. 4. 2004.

¹⁶ ... azijske ekonomije će se obnoviti, ekonomija Japana će oslabjeti, Kina, Singapur i Južna Koreja pokazat će jači trend ekonomske obnove, Azija će se pokušati zaštititi od ekonomskih i političkih pritisa SAD-a, pojavit će se azijske ekonomske institucije kao što je Azijski monetarni fond, "Srbi će, uz potporu Rusije, testirati SAD na Kosovu. Raste opasnost simultanog izazova od strane Srbije i Iraka, koji će dramatično opteretiti vojne potencijale SAD-a..." (STRATFOR, 2006.).

¹⁷ Prvi krug čini sam teritorij Rusije i prvotni je interes zaštita teritorijalne cjelovitosti same Rusije. U drugom su krugu rubne zemlje bivšega Sovjetskog Saveza – Estonija, Latvija, Litva, Bjelorusija, Ukrajina, Moldavija te južnokavkaske Gruzija, Azerbajdžan i Armenija, dok su u trećem krugu zemlje tzv. "srednjeg inozemstva", članice bivšega Varšavskog ugovora, a sada članice saveza NATO-a Poljska, Češka, Slovačka, Mađarska, Rumunjska, Bugarska (Grizold, Felfila, 2000., 91).

¹⁸ Kako se je izrazila američka državna tajnica Condoleezza Rice tokom posjeta Moskvi i Vilniusu 21. travnja 2005. Izjava je bila integralni dio kampanje i američke geopolitičke ofenzive, s ciljem dubokoga prodora na područje bivšeg Sovjetskog Saveza i odstranjivanja utjecaja Rusije u toj zemlji. Nasuprot tome, već sutradan su Lukašenko i Putin u Moskvi potpisali više od 10 sporazuma na području ekonomske, vanjskopolitičke, vojne, tehnološke i humanitarne suradnje, označujući tako neposrednu reakciju na zadnji udar Washingtona u nastojanju da razdvoji ove dvije zemlje.

¹⁹ Primakov i Lavrov.

²⁰ Bit problema leži u činjenici da CFE iz 1990. i adaptiran 1999. ne uključuje Estoniju, Latviju, Litvu i Sloveniju. S obzirom na to da su ove države u međuvremenu postale članice NATO-a, Rusija želi da ove države uđu pod CFE (ratificiraju ga) da bi mogla s njima započeti pregovore o ograničavanju kapaciteta NATO-a na njihovim teritorijima.

²¹ Spojne države (*Seam states*) nalazimo u Barnettovoj prezentaciji nacionalne strategije i politike sigurnosti te obrane SAD-a. Spojne države (Turska, Grčka, Meksiko, Tajland, Južna Afrika, Filipini, Maroko, Brazil, Alžir, Pakistan, Džibuti, Indija, Indonezija i dr.) jesu ne-integracijske raspukline prema integracijskoj jezgri. (Barnett, 2005., 188; Barnett, 2005., XVIII) Vidi i Prikaz 3.

²² Zapis asocira na naslov jedne od najslavnijih pjesama u Americi iz 1940., ali i na naslov članka u reviji *Foreign Affairs* na temu sprječavanja imigracije iz Latinske Amerike u SAD (http://www.foreignaffairs.org/e_newsletter/060517botn.html).

²³ Raspravu o prednostima i slabostima te o perspektivi "sistema država" (*state-systems*) i "vladarskih sistema" (*suzerain systems*), odnosno navedenoga rangirajućeg spektra, vidi u studijama Wighta (1966., 1977., 1991.) i Watsona (1992.).

²⁴ Posebnost je ruska eksklava Kalinjingrad.

²⁵ Specifičan položaj eksklave Kalinjingrad smo već spomenuli.

²⁶ Radi intenzivne "arabizacije" Balkana u zadnjem desetljeću, ovaj naziv mogao bi doživjeti određenu korekciju, npr. mogli bismo govoriti o "tursko-arapskoj" ili "islamskoj" uniji.

LITERATURA

Aalto, P. (2002.), *Structural geopolitics in Europe: constructing geopolitical subjectivity for the EU and Russia*. Working Paper no. 22, COPRI.

Aalto, P., Berg, E. (2001.), *Spatial Practices and Time in Post-Soviet Estonia: Re-discovering Geopolitics in International Relations*. Mimeo.

Anderson, J. (1995.), *The Exaggerated death of the nation state*. U: J. Anderson, C. A. Brook, A. Cochrane (ur.), *A Global World? Reordering Political Space* (str. 65-112), Oxford: The Open University.

Arbatov, G. A. (2000.), *The Transformation of Russian Military Doctrine: Lessons Learned from Kosovo and Chechnya*. The Marshall Center Papers, No. 2.

Aron, R. (1966.), *Peace and War: A Theory of International Relations*. Garden City, N. Y.: Doubleday&Company.

Ash, G. T. (1996.), *Realistic Europeanism*. <http://globetrotter.berkeley.edu/Elberg/GartonAsh/ga-elb10.html> (14. 4. 2006.)

Barnett, T. (2005.), *The Pentagon's New Map. Blueprint for Action. A Future Worth Creating*. New York: G. P. Putnam's Sons.

Barnett, T. (2005.), *The Pentagon's New Map. War and Peace in the Twenty-First Century*. New York: G. P. Putnam's Sons.

Blacksell, M. (2006.), *Political Geography*. London and New York: Routledge.

Blainey, G. (1988.), *The Causes of War*, 3rd ed. New York: Free Press.

Bowman, I. (1928.), *The New World: Problems in Political Geography*. New York: Yonkers-on-Hudson.

Brzezinski, Z. (1997.), *The Grand Chessboard. American Primacy and Its Geostategic Imperatives*. New York: Basic Books.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 4-5 (90-91),
STR. 891-915

TUNJIĆ, F.:
MEĐUEUROPA...

Bufon, M. (1999.), Problematika teritorialnosti v politični in kulturni geografiji. *Geografski vestnik*, 71: 91-103.

Bufon, M. (2004.), Central and South-Eastern Europe: An Area of Geopolitical and Geocultural Contact. *Annales*, 14 (1): 97-108.

Burnham, J. (1947.), *The Struggle for the World*. New York: John Day Company, Inc.

Cohen, B. S. (1973.), *Geography and Politics in a World Divided*. Oxford: Oxford University Press.

Cohen, B. S. (1994.), Geopolitics in the New Era: A New Perspective on an Old Discipline. U: G. J. Demko & W. B. Wood (ur.), *Reordering the World. Geopolitical Perspective on the Twenty-first Century*. Boulder-San Francisco-Oxford, Westview Press.

Cohen, B. S. (1999.), The Geopolitics of an Evolving World System: From Conflict to Accommodation. U: F. P. Diehl, *A Road Map to War, Territorial Dimensions of International Conflict*. Nashville and London, Vanderbilt University Press.

Cox, R. K. (2002.), *Political Geography. Territory, State, and Society*. Oxford: Blackwell Publishing.

Ćurak, N. (2002.), *Geopolitika kao sudbina. Slučaj Bosna*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.

Emerson, M., Noutcheva, G., Vahl, M. (2005.), CEPS Neighbourhood. *Watch*, Issue 5, June 2005. <http://www.ceps.be/files/NW/NWatch5.pdf> (12. 3. 2006.)

Fedorov, Y. (2003.), 'Old' & 'New' Europe. A View From Russia. U: *European Security Strategy: Is It For Real?* European Security Forum, A Joint Initiative of CEPS and the IISS. ESF Working Paper No. 14: 4-11.

Foucault, M. (1994.), *The Order of Things: An Archaeology of Human Sciences*. New York: Vintage, Reissue edition.

Foucher, M. (1998.), *The Geopolitics of European Frontiers. The Frontiers of Europe*. London, Washington: Pinter.

Galtung, J. (1996.), *Geopolitical Strategies and the Conflict over and in Yugoslavia*. (Unpublished Appendix to Johan Galtung and Carl G. Jacobsen, 2000, Searching for Peace: the Road to TRANSCEND. London: Pluto Press).

Gottmann, J. (1973.), *The Significance of Territory*. Charlottesville: The University Press of Virginia.

Grizold, A., Ferfila, B. (2000.), *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Hassner, P. (2004.), *Beyond Iraq: The Transatlantic Crisis in Perspective*. http://www.ipri.pt/artigos/artigo.php?id=22#_edn13 (11. 6. 2006.)

Huntington, P. S. (1998.), *Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka*. Zagreb: Izvori.

Johansson, R. (1999.), The Impact of Imagination History, Territoriality and Perceived Affinity. U: S. Tägil (ur.), *Regions in Central Europe. The Legacy of History*. Hurst & Co. Lund. Publishers Ltd.

Jones, M., Jones, R., Woods, M. (2004.), *An Introduction to Political Geography. Space, place and politics*. London and New York: Routledge.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 4-5 (90-91),
STR. 891-915

TUNJIĆ, F.:
MEĐUEUROPA...

- Kennan, F. G. (1947.), *The Sources of Soviet Conduct - X. Foreign Affairs*, Special edition (In Memoriam), march 2005. <http://www.foreignaffairs.org/19470701faessay25403/x/the-sources-of-soviet-conduct.html>.
- Kotek, M., Suliborski, A. (ur.) (1994.), *Region and Regionalism – a political-geographical approach. Region and Regionalism 1. Łódź-Opole*.
- Kuhn, T. (1962.), *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Leicht, J. (1999.), *Zašto Turska podržava rat protiv Srbije?* <http://www.wsws.org/sh/1999/maj1999/turk-m26.shtml> (15. 5. 2006.)
- Lind, M. (2004.), *The Atlantic is Becoming Even Wider*. *Financial Times*, August 23.
- Luoma-Aho, M. (2002.), *Body of Europe and Malignant Nationalism; A Pathology of the Balkans in European Security Discourse*. *Geopolitics*, 7 (3): 117-142.
- Mackinder, J. H. (1919.), *Democratic Ideals and Reality*. New York: Henry Holt.
- Mackinder, J. H. (1998.), *The Geographical Pivot of History*. U: Q. G. Tuathail, S. Dalby, P. Routledge (ur.), *The Geopolitical Readers* (str. 27-31), London and New York, Routledge.
- Matić, B. (ur.) (1995.), *Tajna Balkana. Monografija o geopolitici*, 2. dop. izd. Zbornik. Beograd: Studentski kulturni centar.
- Midlarsky, M. (1975.), *On War*. New York: Free Press.
- Mouritzen, H. i Wivel, A. (2005.), *The Geopolitics and Euro-Atlantic Integration*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- O'Loughlin, J. (2000.), *Ordering the Crush Zone: Geopolitical Games in Post-Cold War Eastern Europe*. U: N. Kliot, D. Newman (ur.), *Geopolitics at the end of the Twentieth Century: The Changing World Political Map*. London, Frank Cass Publishers.
- Paasi, A. (1986.), *The Institutionalisation of Regions: A Theoretical Framework for Understanding the Emergence of Regions and the Constitution of Regional Identity*, *Fennia*, 164 (1): 106-146.
- Paasi, A. (1995.), *Constructing Territories, Boundaries and Regional Identities*. U: T. Forsberg (ur.), *Contested Territory: Border Disputes at the Edge of the Former Soviet Empire* (str. 42-61), Aldershot. Edward Elgar.
- Parker, G. (1997.), *Zahodna geopolitična misel v dvajsetem stoletju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ramone, I. (1998.), *Geopolitika haosa*. Beograd: Institut za geopolitičke studije.
- Ratzel, F. (1897.), *Politische Geographie*. München: R. Oldenbourg.
- RFE/RL (2005.), *Ex-Foreign Minister Warns Against Nato Bases in Bulgaria and Romania....* <http://www.rferl.org/newsline/2005/12/221205.asp> (1. 12. 2005.)
- Sack, R. D. (1986.), *Human territoriality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sloan, G. (1999.), *Sir Halford Mackinder: The Heartland Theory Then and Now*. *Journal of Strategic Studies*. June/September: 15-38.
- Soja, E. W. (1971.), *The Political Organisation of Space*. *Association of American Geographers*, Commission on College Geography Resource paper, 8.

Spykman, N. J. (1944.), *The Geography of Peace*. New York: Harcourt Brace.

STRATFOR (1999.), *Annual Forecast: A New and Dangerous World*. http://www.stratfor.com/products/premium/read_article.php?selected=Forecasts&id=101195&showForecasts=1&forecasts=1 (13. 4. 2006.)

STRATFOR (2005.), *Belarus: The Latest Target in a U.S. Geopolitical Offensive*. http://www.stratfor.com/products/premium/read_article.php?id=247554&countryId=12 (13. 12. 2005.)

STRATFOR (2006.), *Third Quarter Forecast 2005: The World Turns*. http://www.stratfor.com/products/premium/read_article.php?id=250942

Stroupe, J. (2006.), *Bush Administration Unwittingly Unites, Strengthens Europe. "New Europe" vs. "Old Europe" Strategy Backfires*. (http://geo-strategymap.com/freepdfs/Bush_Unites_Europe.pdf) (13. 4. 2006.)

Stroupe, W. J. (2004.), *The Inevitability of a Eurasian Alliance*. http://www.geostrategymap.com/N_R_GeoStrategy.htm (25. 1. 2006.)

Tägil, S. (1977.), *Studying Boundary Conflicts*. Lund: Esselte Studium.

Tocqueville, A. de, (1990.) [1835.], *Democracy in America*. Vol. 1. New York, Vintage.

Tunander, O. (1997.), *Post-Cold War Europe: Synthesis of a Bipolar Friend-Foe Structure and a Hierarchic Cosmos-Chaos Structure*. U: O. Tunander, P. Baev, I. V. Einagel (ur.), *Geopolitics in Post-Wall Europe: Security, Territory and Identity*. Oslo, PRIO.

Tunjić, F. (1999.), *War and Geopolitics – really Together Again? The Journal of Slavic Military Studies*, 12 (2): 89-109.

Tunjić, F. (2004.), *Vmesna Europa. Konfliktnost državnih teritorialnih meja*. Koper: Knjižnica Annales Majora. Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče. Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

Tunjić, F. (2005.), *Perspectives of stability and security in south-eastern Europe in light of new/old geopolitics. Southeastern Europe as a knot of strategic interests and borders*. U: M. Bufon (ur.), *Slovenija po letu 2004/Slovenia after the Year 2004*. (str. 65-92), Koper : Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales.

Tunjić, F. (2006.), *The Europe In Between and the OSCE. New-Old Geopolitics in Eurasia Concerning Europe's Stability and Security*. Referat na međunarodnoj konferenciji "Dayton 10 godina kasnije. Rješavanje konflikta i perspektive sudjelovanja", Sarajevo 29. 11. do 2. 12. 2005. Univerza na Primorskem i Univerzitet u Sarajevu pod pokroviteljstvom predsjedavanja Slovenije OESS-u (Zbornik u pripremi).

Venier, P. (2004.), *The geographical pivot of history and early twentieth century geopolitical culture*. *The Geographical Journal*, 170 (4): 330-336.

Vukadinović, R. (1995.), *Konflikt v nekdanji Jugoslaviji in balkanska varnost*. *Teorija in praksa*, 32 (3-4): 270-282.

Weaver, O. (1997.), *Imperial Metaphors: Emerging European Analogies to Pre-Nation- State Imperial Systems*. U: O. Tunander, P. Baev, I. V. Einagel (ur.), *Geopolitics in Post-Wall Europe: Security, Territory and Identity*. Oslo, PRIO: 59-93.

Weaver, O. (1997.a), *Concepts of Security*. Copenhagen: University of Copenhagen, Institute of Political Science.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 4-5 (90-91),
STR. 891-915

TUNJIĆ, F.:
MEĐUEUROPA...

Watson, A. (1992.), *The Evolution of International Society*. London: Routledge.

Wight, M. (1966.), Western Values in International Relations. U: H. Butterfield & M. Wight (ur.), *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics*. London, George Allen & Unwin: 89-131.

Wight, M. (1977.), *Systems of States*. Leicester: Leicester University Press.

Wight, M. (1991.), *International Theory: The Three Traditions* (ed. by Gabriele Wight and Brian Porter). Leicester: Leicester University Press.

Wijnants, E. P. (2006.), <http://sociologyesoscience.com/nextyears7.html>.

Williams, C., Smith, W. (1983.), The National Construction of Social Space. *Progress in Human Geography*, 7 (4): 502-518.

Wright, Q. (1942.), *A Study of War*. Chicago: University of Chicago.

Wusten H. van der, O'Loughlin, J. (1987.), Back to the Future of Political Geography. *Professional Geographer*, 39: 198-199.

Zorić, M. (2000.), Teorijska geopolitika. *Vojno delo*. 52 (6): 105-131 (sažetak: <http://nainfo.nbs.bg.ac.yu/sfoa/clanak.php?issn=0042-8426&je=sr&id=0042-84260006105Z> (11. 6. 2006.))

Europe-in-Between – The Paradigm of Political Geography of Geopolitics. Nothing New in the West, All As Usual in the East

Filip TUNJIĆ
Faculty of Humanities, Koper

Europe-in-Between is the product of geopolitical relations in the past century. The so-called "end of the cold war" quietly terminated before it had even started to introduce any new prospects. The key questions confronting the nations and countries of Europe-in-Between are once again the state and prospects of stability and security in Europe and Euro-Asia and hence the question of its own security. The article stresses the need for scientific appraisal of geopolitical phenomena, processes, relations, activities and trends in Euro-Asia as well as of geopolitics itself, and their positioning into the cognitive paradigm of political geography i.e. relative space. It therefore demands at least a partial answer to two major questions: 1) in what kind of geopolitical global and European context did Europe-in-Between appear and continue to exist and (2) what prospects for the 21st century do the current geopolitical processes under way in Europe and Euro-Asia bring to the peoples and countries of Europe-in-Between?

Key words: Europe-in-Between, European Union Europe, Euro-Asia, political geography, geopolitics, stability and security, territoriality and territory

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 4-5 (90-91),
STR. 891-915

TUNJIĆ, F.:
MEĐUEUROPA...

Zwischeneuropa – ein Paradigma der politischen Geografie der Geopolitik. Im Westen nichts Neues, im Osten alles beim Alten

Filip TUNJIĆ
Fakultät für humanistische Studien, Koper

Zwischeneuropa ist ein Ergebnis der im vergangenen Jahrhundert herrschenden geopolitischen Verhältnisse. Kaum wurde, mit dem sog. Ende des Kalten Krieges, die Möglichkeit neuer Perspektiven angekündigt, so sind diese auch schon ganz leise wieder erloschen. Die Schlüsselfragen, mit denen sich die Völker und Staaten Zwischeneuropas konfrontiert sehen, sind erneut die Lage und die Perspektiven für Stabilität und Sicherheit in Europa und Eurasien und also auch die eigene Sicherheit. Der Artikel betont die Notwendigkeit eines wissenschaftlichen Zugangs zu geopolitischen Phänomenen, Prozessen, Verhältnissen, Aktivitäten und Tendenzen in Eurasien sowie zur Geopolitik selbst, um sie auf angemessene Weise ins Erkenntnisparadigma der politischen Geografie, d.h. in den relativen Raum einordnen zu können. Hierbei müssen zwei Schlüsselfragen zumindest partiell beantwortet werden: 1) Wie war der globale und europäische geopolitische Kontext, in dem Zwischeneuropa entstand und existierte? 2) Welche Perspektiven für das 21. Jahrhundert bringen die aktuellen geopolitischen Prozesse in Europa und Eurasien den Völkern und Staaten Zwischeneuropas?

Schlüsselwörter: Zwischeneuropa, das Europa der Europäischen Union, Eurasien, politische Geografie, Geopolitik, Stabilität, und Sicherheit, Territorialität und Territorium